

Språkvårdsspalten

1

Vad är en *tremänning* för något? — Det är detsamma som vi här i Finland normalt kallar »småkusin», barn till kusiner således. Om syskon betecknas således. Om släkt i första led, blir ju deras barnbarn, småkusinerna, släkt i tredje led. *Tremänning* förekommer främst i dialekt, bl. a. här i Österbotten, men ses stundom också i skrift. *Tremänningarnas* barn är *fyrmänningar*, och dessas barn *femmänningar* (om man håller reda på släkten så långt). Fördelen med orden på *-männing* är att man kan fortsätta räkningen framåt, om man i släktforskning behöver göra det. — *Småkusin* är som antydde ett finländskt ord, i Sverige heter det *sysling*, i Skåne dock *nästkusin*. *Sysling* är väl hos oss barn till kusiner. Allmänt kan det väl sägas att namnen på fjärrare släktingar än *tremänningar* är ganska oklara.

2

Hur kommer det sig, att det heter *djupfryst*, men *frusen*? — När den moderna frysningstekniken blev aktuell på 1940-talet, tog man upp ett ord *frysa* »göra frusen» och det böjs *fryste*, *fryst*. *Djupfryst* är en medveten nybildning av språkvårdare på teknikens område, och givetvis ett högst behövt ord. (Till att börja med brukade firmor hos oss termen *djupkyld*, men den torde, såvitt jag har märkt, vara mindre vanlig än *djupfryst*. Det är ju också skillnad mellan att *kyla* och att *frysa ned*.)

3

Bör man skriva *det sägs* eller *det säges*? — Valet mellan den kortare ändelsen *-s* och den längre *-es* är i nutiden en stilfråga. Det är lätt att märka att *-s* är det normala i tal (*-es* säger man väl egentligen bara i förbindelser, där enbart *-s* skulle skapa en svåruttalad anhopning av ljud, t. ex. i *vänjes*).

I skrift får nog *-s* sägas vara det vanliga vid allmänt brukade, i synnerhet korta ord *sägs*, *tycks*. Det längre *-es* finns dock ofta i något högtidigare språk och i synnerhet vid skriftspråkliga ord, t. ex. *det förberedes en ny lag*. Vid *synas* i dess två olika betydelser gör många en skillnad så att *syns* betyder »vara eller bli synlig» (kusten *syns* ännu inte), *synes* åter »tycks» (det *synes* vara omöjligt).

4

Vad är *hin* t. ex. i *hin håle* för ett ord? — Det är ett gammalt ord med betydelsen »den där», en motsats till *denne*. Man kunde alltså säga *hin gamle man* »den där gamle mannen». Ordet dog ut, men blev kvar i *hin håle*, där *håle* är detsamma som »hårde» (jämför *gåll* för *gård* och liknande). *Hin håle* är en s. k. eufemism, en omskrivning för ett obehagligt ord som man inte vill nämna. Eftersom *hin* inte finns i andra förbindelser, har ordet ensamt fått betydelsen »den onde».

5

Är det språkriktigt att säga »den orangea klänningen»? — Jag skulle inte använda formen. Ordet *orange* »apelsinfärgad» förekommer nog som färgbeteckning i svenskan, men är normalt oböjt, t. ex. *klänningen är orange*. Behöver man använda ordet i böjd form säger man *orangevärdad*: *Det orangevärdade tyget*. — Jag utesluter dock inte möjligheten att ordet småningom blir helt införlivat med språket och böjs på vanligt sätt, med de stavningssvårigheter som det drar med sig. En orsak till vidare bruklighet är att *orange* i engelskan är ett vanligt ord i betydelserna »apelsin och apelsinfärgad». Ett annat utländskt färgadjektiv, det svårstavadade och svåruttalade *beige* (»bäs») har redan nu införlivats med svenskan, och det kan heta *det beige tyget*.

Frågor kan sändas till Vasabladets redaktion (märk kuvertet »Språkvårdsspalten») eller till mig, sommaradress Oravais, till den 15 aug.

Carl-Eric Thors